

Píše Václav Smyčka

(E*forum, 05. 09. 2016)

Napsat mnohosvazkovou syntézu dějin jednoho státu představuje pro historika jednu z největších intelektuálních výzev. Napsat dějiny s ohledem na laického čtenáře a na omezeném prostoru jediného útlého svazku však považuji za ještě odvážnější počín. Pokusem o takovouto koncentrovanou syntézu českých dějin na minimálním prostoru je kniha profesora dějin raného novověku na univerzitě ve Stuttgartu **Joachima Bahlckeho *Geschichte Tschechiens***, která vyšla v edici Wissen mnichovského nakladatelství Beck (2014). Autor si zde vytknul za cíl vyložit čtenáři české dějiny „*od středověku po současnost*“, jak praví podtitul knihy, na pouhých sto dvaceti stranách téměř osmerkového formátu. Jak se Bahlcke vypořádal s tímto obtížným úkolem a zvládl potřebu mimořádné redukce materiálu? Podařilo se mu „náročně, stručně a kompetentně informovat“ své čtenáře o daném tématu, jak slibuje rámcové vymezení edice Wissen? Jak se vyrovnal s nástrahami příliš jednoduchých řešení a pevně zažitých masternativů, které přicházejí ke slovu nejvíce právě tehdy, když je zapotřebí abstrahovat od detailu historické látky?

První obtíž, s níž se Bahlcke musel potýkat, je již samotné označení předmětu, o němž vypráví. Zatímco se Manfred Alexander, autor srovnatelné syntézy českých dějin z roku 2008 (*Kleine Geschichte der böhmischen Länder*) a Petr Čornej s Jiřím Pokorným, kteří vytvořili další podobnou práci v roce 2003, rozhodli pro označení „české země“, Bahlcke se přiklonil k dnešnímu zkrácenému označení státu *Tschechien* (Česko). Je si však dobře vědom toho, že „Česko – Česká republika založená v roce 1993 – je mladý stát ve středovýchodní Evropě, a přeci země s tisíciletými dějinami plnými proměn“ (s. 7). I když se tedy Bahlcke nakonec rozhodl pro aktuální, k popisu historického vývoje země ale jen málo vhodné označení „*Tschechien*“, na příkladu mnoha dalších možných názvů země, resp. soustátí, odrážejících vývoj politické koncepce a ideologické pozice v minulosti, názorně ilustroval historickou proměnlivost státního uspořádání. Zvláště pak případ odlišných jazykových verzí Palackého *Dějiny* a jejich titulů umožnil Bahlckemu v úvodu ozřejmit čtenáři či mu alespoň naznačit spletitý vývoj národních, etnických, regionálních a státních identit na území dnešního „Česka“.

Dalším problémem, s nímž se Bahlcke musel vyrovnat, je výběr témat, postav a historických událostí, jimž se na omezeném prostoru práce věnuje. Také zde můžeme srovnávat se *Stručnými dějinami českých zemí* Čorneje a Pokorného. Pozoruhodným pro nás je již to, kde Bahlcke počíná své líčení českých dějin a jak zobrazuje rané středověké dějiny. Zatímco Čornej s Pokorným začínají své Dějiny českých zemí již v pravěku a následně postupují po tradičních milnících národního masternativu, jako je „Sáмова říše“, „Velká Morava“ atd., Bahlcke nedostatečně historicky doloženou

„Sámovu říši“ nechává stranou a Velkomoravské říši nevěnuje více než jednu větu. Naopak Čornej s Pokorným opomíjejí nejstarší zprávu o křtu čtrnácti českých knížat v Řezně, kterou Bahlcke zmiňuje: „Skutečnost, že se v roce 845 v Řezně nechala pokřtít více než desítka českých kmenových knížat, znamenala nejen napojení na říšskou církev, ale fakticky též uznání východofrancké vrchnosti“ (s. 16).

Neznamená to však, že by Bahlcke ve svém výkladu oslaboval samostatnost vývoje české státnosti, ostatně na mnoha jiných místech naopak výrazně hájí kroky české stavovské reprezentace, například ve sporech s habsburskými panovníky v letech 1546/47 či 1618/19. Mnohem spíše tyto odlišnosti svědčí o tom, jak moc naše zažité vyprávění dějin stále ještě těží ze své identitotvorné mytizující funkce. Bahlcke se snaží vyhnout chybě promítání moderních národních hledisek do minulosti, a sleduje proto vzájemné vztahy, vymezování se a formování celé řady různých identit, ať již jde o regionální antagonismy Moravy a Čech, společné postavení židovské menšiny asimilované v průběhu novověku k různým jazykům či konečně vztahy mezi německy a česky hovořícím obyvatelstvem. Právě posledně jmenovanému vztahu věnuje Bahlcke – opět v protikladu k Čornejovi a Pokornému – poměrně velký prostor. Sleduje (byť možná příliš stručně) národnostně nevyhrané prostředí učených společností 18. století a ještě doby předbřeznové, „samožřejmost“, s níž společně „působili Češi a Němci“ v „intelektuálních kruzích, salónech a vědeckých spolcích“ (s. 66), líčí rozchod dosud úzce provázaných jazykových prostředí v roce 1848 a sleduje stále marnější pokusy o jazykové vyrovnání v druhé polovině 19. století. Bahlcke přitom vícekrát hovoří o „paralelních společnostech“, které se podle něj měly vytvářet již v předbřeznové době (s. 71). Soustředění se na otázku česko-německých vztahů přibližuje laickému čtenáři toto složité a konfliktní téma.

Avšak zatímco v otázkách středověkých či novověkých dějin nalezneme přes některá tato zjednodušení stále ještě řadu drobných inovativních odchylek, které nás vedou k zamyšlení nad historickou relevancí některých momentů národního masternativu a osvěžujícím způsobem nastavují zrcadlo tradičnímu vyprávění v podání Čorneje a Pokorného, Bahlckeho výklad nejnovějších dějin po roce 1948 tíhne k poněkud schematictějšímu pohledu. „Komunistický režim“ a „strana“ zde vystupují jako monolit, proti nimž stojí zdánlivě homogenní „společnost“. Ačkoli se Bahlckemu na malém prostoru relativně daří vyličit státní útlak vedený proti třídním a politickým oponentům, nezvládá již zachytit mnohem složitější vztahy vyjednávání mezi společnostmi a vládnoucími elitami. Nikde zde kupříkladu nenalezneme údaj o vysokém podílu společnosti na členství v komunistické straně a mládežnických organizacích, o hledání nové legitimacy strany v druhé polovině 50. let ani o každodennosti socialistické společnosti. Obzvláště prudký je přechod od potlačení pražského jara a represí následujících po obsazení země vojsky Varšavské smlouvy k disidentským aktivitám (označovaným již od počátku jako hnutí) druhé poloviny 70. a 80. let, přičemž není věnována žádná pozornost vysoké míře společenského konsenzu v 70. letech a neúspěšným pokusům části straníků o reformu v závěru 80. let. Vývoj událostí tak od potlačení pražského jara až příliš teleologicky směřuje k pádu režimu v roce 1989.

Zajímavějším pro nás však může být pohled na porevoluční vývoj shrnutý na posledních stranách, neboť tato látka dosud stále postrádá pevnou oporu v odborných monografiích a ustálenou periodizaci. Bahlcke se zde vedle dělení Československa věnuje úpadku a následné konsolidaci hospodářství v průběhu 90. let, zmiňuje obnovení regionalistického hnutí na Moravě v raných 90. letech (tím se opět v krátkosti vrací k otázce identit, jež tvoří jednu z hlavních linií knihy), vstup do nadnárodních organizací a vývoj politických stran po roce 2000. Zde získává největší místo TOP 09, o jejímž programu, volebních výsledcích a osobě předsedy Karla Schwarzenberga se Bahlcke zmiňuje obsáhleji než o jiných stranách. Není proto divu, že poslední řádky útlé knihy patří právě Schwarzenbergově těsné prohře ve volebním střetu o prezidentské křeslo s Milošem Zemanem.

Výrazné místo, které Schwarzenbergovi v závěru knihy připadá, pak do jisté míry odráží celý hodnotový plán Bahlckeho práce, která ne náhodou začíná Palackého *Dějiny* a jejich programem česko-německého stýkání a potýkání. Tento program ztělesněný v prvním vydání *Geschichte von Böhmen* a v postavě politika Schwarzenberga, tak pomyslně spíná práci do jediného celku. Ostatně tradiční topos českých zemí jako „prostředníka“ (Mittlerstellung) mezi Západem a Východem, který je příznačný i pro citovanou Palackého koncepci českých dějin, není zmíněn na významném místě – v paratextu na zadních deskách knihy – náhodně. Snad právě to je také důvod, proč Bahlcke podává přes veškerou zkratkovitost středověké a novověké dějiny s takovou plasticitou, zatímco poválečný vývoj, v němž se již ztrácí linie česko-německých vztahů, naopak vyznívá spíše ploše. Pro komplexnější pojetí středověkých a novověkých dějin a především problematiky utváření národních a regionálních identit si však tato útlá knížka zasluhuje být vnímána jako vítané doplnění a alternativa k (v těchto ohledech) poněkud jednostrannějším a tezovitějším dějinám Čorneje a Pokorného.

Joachim Bahlcke: *Geschichte Tschechiens. Vom Mittelalter bis zur Gegenwart*. München, C. H. Beck 2014, 128 s.

www.ipsl.cz